

บทที่ 3

ยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (พ.ศ. 2544-2547)

เป็นที่ตระหนักรู้ว่าโลกในยุคปัจจุบันกำลังเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ไหลบ่า โดยอาจจะพิจารณาได้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ระลอกที่ 3* ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อปี 2543 และถือเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ยุคของโลกาภิวัตน์ที่นำไปสู่การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน การเคลื่อนไหลของทุนและเทคโนโลยีอย่างเสรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเทอร์เน็ตได้ก่อให้เกิดปัจเจกภิวัตน์ (Globalization of People) ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนในภูมิภาคต่างๆ ของโลกสามารถแข่งขันและร่วมมือไปได้พร้อมๆ กัน ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่รัฐจะต้องทำความเข้าใจในภูมิทัศน์ใหม่ของการแข่งขันอันเป็นผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ ที่จะมีส่วนในการกำหนดนโยบายหลักในระดับมหภาค อันได้แก่ นโยบายต่างประเทศ นโยบายการค้าการลงทุน และนโยบายการเงินการคลัง โดยในที่นี้ จะได้พิจารณาในส่วนของนโยบายต่างประเทศเป็นสำคัญ

3.1 ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์

นโยบายต่างประเทศที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ชัดเจน และมีลักษณะที่เป็นการรุกมากกว่าตั้งรับ เช่น ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เกิดขึ้นในขณะที่ประเทศไทยเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงรอบด้านทั้งที่เป็นวิกฤต โอกาส และความท้าทาย ปัจจัยภายนอกและภายในสำคัญที่ส่งผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศภายใต้รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ประกอบด้วย

3.1.1 ปัจจัยภายใน

(1) วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปี 2540

ปี 2540 ประเทศไทยประสบวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง สถาบันการเงินซึ่งเป็นกลไกที่ทำให้เกิดสภาพคล่องทางเศรษฐกิจถูกระงับกิจการ 56 แห่ง การส่งสินค้าไปยังตลาด

* โลกาภิวัตน์ระลอกที่ 1 คือ รัฐภิวัตน์ (Globalization of Nation-States) เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1492 โลกาภิวัตน์ระลอกที่ 2 หรือบริษัทภิวัตน์ (Globalization of Companies) เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1800 โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Friedman, Thomas. The World is Flat. อ้างถึงใน สุวิทย์ เมษินทรีย์. จุดเปลี่ยนประเทศไทย เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์การเงินธนาคาร, หน้า 34-35.

ต่างประเทศชะลอตัว ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ประชาชนภายในประเทศประกอบอาชีพด้วยความยากลำบาก ในขณะที่ต่างชาติสูญเสียความเชื่อมั่นในสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศที่ทรุดหนักลงและมองว่าประเทศไทยเป็นจุดเริ่มของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ลุกลามไปยังหลายประเทศในทวีปเอเชีย บริษัทการลงทุนหลายกิจการถอนเงินลงทุน จนภาระหนี้ต่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนที่สูงมาก ในที่สุด เพื่อกอบกู้สถานการณ์ ประเทศไทยได้ได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนระหว่างประเทศ (International Monetary Fund-IMF) เป็นจำนวนเงิน 14,500 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเข้ามารับช่วงการบริหารประเทศต่อ ตระหนักถึงแนวทางการพัฒนาประเทศที่จะต้องตั้งอยู่บนรากฐานการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับประเทศอย่างมั่นคงโดยการดำเนินนโยบายแบบคู่ขนาน ที่มุ่งกระตุ้นระบบเศรษฐกิจในประเทศ โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนระดับรากหญ้า ควบคู่ไปกับการกระตุ้นภาคการส่งออก นอกจากนี้ ผลสืบเนื่องจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายที่จะเร่งฟื้นฟูสภาพลักษณะและศักดิ์ศรีของไทยในเวทีระหว่างประเทศด้วย

(2) ผู้นำรัฐบาล

คงปฏิเสธไม่ได้ว่ายุทธศาสตร์การบริหารประเทศของรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้รับการริเริ่ม ผลักดัน ขับเคลื่อน และติดตามอย่างค่อนข้างรวดเร็วเอาจริงอาจ บนพื้นฐานของการไม่ยอมเป็นฝ่ายตั้งรับ หากแต่จะเป็นฝ่ายที่รุกออกไปก่อน คล้ายคลึงกับยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับภูมิหลังของผู้นำรัฐบาลที่เคยคลุกคลีอยู่ในวงการธุรกิจหลากหลาย ชอบการคิดนอกกรอบ ชอบความท้าทาย ไม่เกรงต่ออุปสรรค และเรียนรู้ที่จะสร้างโอกาสและชัยชนะจากวิกฤต รวมทั้งกล้าที่จะเป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลง ดังที่นายกรัฐมนตรีมักจะย้ำอยู่เสมอว่า “ต้องเปลี่ยนก่อนที่จะถูกบังคับให้เปลี่ยน การถูกบังคับให้เปลี่ยน จำนวนต้องเปลี่ยนมันอันตรายกว่า ไม่มีความสุขเหมือนที่เราเปลี่ยนล่วงหน้า ดักปัญหาล่วงหน้า นั่นคือ ต้องมีวิสัยทัศน์ ต้องมีความรู้ ต้องมีความรอบรู้ แล้วดักปัญหาล่วงหน้าด้วยการเปลี่ยนแปลง”¹ รวมถึงสุนทรพจน์ช่วงหนึ่งที่ว่า “ผมจะไม่ยอมทำหน้าที่เป็นเพียงผู้นำตามกฎหมายเท่านั้น ผมจะขอเป็นผู้นำที่นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ประเทศไทย เพื่อประเทศไทยที่ดีขึ้น”² ที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร กล่าวเมื่อครั้งเข้ารับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

¹ คำกล่าวของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในโอกาสบรรยายพิเศษแก่นักศึกษาสถาบันพระปกเกล้า รุ่นที่ 5 ในหัวข้อ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยในกระแสโลกาภิวัตน์” ณ สถาบันพระปกเกล้า วันพุธที่ 9 มกราคม 2545.

² สุนทรพจน์แรกของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต่อสาธารณชน ในวาระที่เข้ารับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2544.

(3) กลุ่มทุนภายในรัฐบาล

แม้จะเป็นยุทธศาสตร์ที่ออกแบบมาเพื่อตอบสนองขีดความสามารถของประเทศไทยในการแข่งขันในตลาดโลก หากแต่ยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เน้นหนักไปทางการค้าขายสินค้า โดยให้การทูตเชิงเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน ก็มักได้รับการนำมาเชื่อมโยงกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่จำนวนหลายกลุ่มภายในพรรครัฐบาล จนเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ประเด็นผลประโยชน์ทับซ้อนเช่นในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม คงจะไม่สามารถปฏิเสธได้ถึงบทบาทของกลุ่มทุนเหล่านี้ ที่ให้การสนับสนุนและมีอำนาจต่อองระดับสูงในรัฐบาล ในการเสนอแนะตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการประเศที่วันนี้มุ่งเน้นประเด็นเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

3.1.2 ปัจจัยภายนอก

(1) ลักษณะอำนาจในโลกปัจจุบัน

ปัจจุบัน ประเทศในเอเชีย เช่น จีนและอินเดียถือเป็นมหาอำนาจที่กำลังก้าวขึ้นมา มีอิทธิพลทั้งในด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจและการทหาร และศักยภาพดังกล่าวก็ดูจะยิ่งมีความแข็งแกร่งขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่ประเทศอื่นๆ ที่ฟื้นตัวได้แล้วหลังจากประสบวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจก็กำลังเร่งพัฒนาตัวเอง ไม่เว้นแม้แต่ประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน เช่น มาเลเซีย และสิงคโปร์ จนเป็นที่น่าจับตาวาลักษณะของอำนาจในโลกปัจจุบันกำลังเคลื่อนจากตะวันตกมาสู่ตะวันออก³ สภาพการณ์ดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการปรับตัวของประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชียที่จะต้องใช้ออกานนี้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันความริเริ่มในการสร้างกลไกความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคในทวีปเอเชียได้เพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนไม่น้อย เช่นเดียวกับที่ประเทศไทยได้พยายามริเริ่มเวทีกรอบความร่วมมือต่างๆ เพื่อเป็นสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับภูมิภาคเอเชีย

(2) กระแสการค้าทวิภาคี

สืบเนื่องจากการเจรจาเปิดเสรีทางการค้าภายใต้กรอบองค์การการค้าโลก หรือ WTO เป็นไปอย่างล่าช้าด้วยประเทศสมาชิกที่มีจำนวนและผลประโยชน์แตกต่างกันอย่างมาก กลุ่มประเทศมหาอำนาจที่ต้องการเร่งเปิดเสรีทางการค้าจึงหาทางออกด้วยการหันมาใช้เวทีการเจรจาในกรอบเล็กลงมา ทว่าทำได้รวดเร็วมากกว่า ส่งผลให้ประเทศน้อยใหญ่ต่างๆ ต้องปรับตัวตามและหันมาให้ความสำคัญกับการเจรจาเปิดเสรีทางการค้าในแนวทางดังกล่าวเช่นเดียวกัน

³ Hoge, James F., Jr. A Global Shift in the Making: Is the United States Ready?. *Foreign Affairs* 83, 4(July-August 2004): 2-7.

ดังนั้น ในปัจจุบัน จึงเห็นได้ว่าการจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคี (Bilateral Free Trade Agreements-FTAs) หรือ การจัดทำความตกลงเขตการค้าเสรีพหุภาคีระดับภูมิภาค (Regional Trade Agreements-RTAs) ได้กลายเป็นกระแสของเศรษฐกิจโลกที่รัฐบาลของทุกประเทศให้ความสนใจยิ่ง โดยเฉพาะในกรณีของ FTAs นั้น มีการคาดกันว่าในปลายปี 2548 จำนวนของ FTAs ที่ประเทศสมาชิก WTO จัดทำระหว่างกันจะสูงถึงเกือบ 300 FTAs⁴ สำหรับประเทศไทย ได้เริ่มเจรจาเปิดเขตการค้าเสรีกับประเทศต่างๆตั้งตั้งแต่ปี 2547 อาทิ เขตการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย เขตการค้าเสรีไทย-นิวซีแลนด์ เขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐฯ เขตการค้าเสรีไทย-จีน เขตการค้าเสรีไทย-อินเดีย และเขตการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นที่เพิ่งมีการลงนามล่าสุด จากที่กล่าวมา จึงเห็นได้ว่าการให้ความสำคัญกับการเจรจาเปิดเสรีทางการค้าระดับทวิภาคีของรัฐบาลไทยเป็นยุทธศาสตร์ที่ถูกกำหนดให้สอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจปัจจุบันเพื่อให้ประเทศไทยสามารถก้าวทันและไม่หลุดจากกระแสการแข่งขันในเศรษฐกิจโลก

(3) การก่อการร้าย

หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน การก่อการร้ายกลายเป็นประเด็นความมั่นคงที่คุกคามประเทศต่างๆทั่วโลก ไม่เพียงแต่เฉพาะสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศเป้าหมายของการโจมตีสำหรับประเทศไทยนอกจากจะเผชิญกับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นในปี 2544 แล้ว ในอีก 1 ปีต่อมา สถานการณ์ยิ่งซ้ำร้าย เนื่องจากเกิดเหตุระเบิดที่บาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย กระแสการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในประเด็นสำคัญเชิงนโยบายได้แก่ ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐฯ กล่าวคือ นับตั้งแต่เกิดเหตุวินาศกรรม 9/11 การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ ซึ่งถือเป็นความสำคัญลำดับต้นในนโยบายต่างประเทศ ได้ทำให้สหรัฐฯดำเนินนโยบายในลักษณะที่แข็งกร้าว หากไม่อยู่ฝ่ายเดียวกับสหรัฐฯ ก็ถือเป็นศัตรูของสหรัฐฯ เมื่อเป็นเช่นนี้ ประเทศที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสหรัฐฯเช่นไทย จึงจำเป็นต้องติดตามท่าทีของสหรัฐฯอย่างใกล้ชิด เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ และประเทศพันธมิตรอื่นที่เกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างเช่น การแสวงหาแนวร่วมต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ ได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของสหรัฐฯกับจีน ซึ่งแต่เดิมมีประเด็นที่เป็นปัญหาในความสัมพันธ์อยู่ไม่น้อย ทั้งประเด็นได้หวั่น ประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ฯลฯ มีความราบรื่น โดยสหรัฐฯมีท่าทีที่ประนีประนอมมากขึ้น หรือในเวทีการค้าโลกเช่น WTO สหรัฐฯก็มีท่าทีที่ค่อนข้างผ่อนปรนกับนานาประเทศ เพื่อหวังผลในการแสวงหาพันธมิตรร่วมต่อต้านการก่อการร้ายด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ จึงสังเกตได้ว่ารัฐบาลไทยภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เร่งเจรจาในการเปิดเสรีทางการค้ากับสหรัฐฯ และดูจะไม่ได้เพ่งเล็งประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนเป็นกรณีพิเศษเช่นการดำเนินนโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลชุดก่อน

⁴ ตูลยา ดันติเตมิท. การเปิดเสรีการค้าด้านการค้า. วารสารการเงินการคลัง (28 มกราคม 2548).

(4) การเมืองภายในภูมิภาค

พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำรัฐบาลไทยในช่วงที่รัฐบาลของประเทศสมาชิกอื่นๆ ในกลุ่มอาเซียนกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านเช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ หรือไม่เช่นนั้นก็น่าจะประสบปัญหาวิกฤตศรัทธาต่อตัวผู้นำรัฐบาลเช่นในกรณีของฟิลิปปินส์ ในขณะที่ความร่วมมือต่างๆ ภายใต้อาเซียนยังจำเป็นต้องได้รับการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องต่อไป จึงกลายเป็นจังหวะที่เปิดโอกาสให้ผู้นำของไทยซึ่งเพิ่งเข้ามารับตำแหน่งได้แสดงวิสัยทัศน์การเป็นผู้นำกลุ่มประเทศอาเซียน

ในอดีต บทบาทนำของประเทศไทยเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในสมัยอดีตรัฐมนตรีต่างประเทศ พ.อ. ดร. ถนัด คอมันตร์ ซึ่งตรงกับช่วงเริ่มต้นของการก่อตั้งสมาคม ต่อมาประเทศไทยก็ได้แสดงบทบาทนำอีกครั้งเมื่อนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน เสนอการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area-AFTA) ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ณ ประเทศสิงคโปร์ ในปี 2535 โดยที่ประชุมได้ตอบรับและเห็นด้วยกับข้อเสนอของไทย ปัจจุบันรัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้แสดงบทบาทการเป็นผู้นำผ่านการประชุมระหว่างประเทศครั้งสำคัญต่างๆ ตลอดจนการเป็นผู้ริเริ่มจัดประชุมความร่วมมือระดับภูมิภาค อนุภูมิภาค เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นรวมและผลักดันให้เกิดความร่วมมือทั้งระดับภายในอาเซียน (Intra-ASEAN) และระดับภายนอกอาเซียน (Extra-ASEAN) ควบคู่กัน

3.2 นโยบายต่างประเทศรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร พ.ศ. 2544-2547

พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร กล่าวเมื่อครั้งเข้ารับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่า “ผมจะไม่ยอมทำหน้าที่เป็นเพียงผู้นำตามกฎหมายเท่านั้น ผมจะขอเป็นผู้นำที่นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ประเทศไทย เพื่อประเทศไทยที่ดีขึ้น”⁵ รัฐบาลทักษิณสมัยแรก (พ.ศ.2544-2547) ได้ดำเนินการสนองปณิธานดังกล่าวด้วยการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การบริหารประเทศในแทบจะทุกภาคส่วน ให้เกิดเป็นความเชื่อมโยงที่สอดคล้องและส่งเสริมซึ่งกันและกันระหว่างมิติของนโยบายการบริหารจัดการภายในประเทศ และมิติของนโยบายการบริหารจัดการด้านการต่างประเทศ และได้ดำเนินมาตรการเชิงรุกที่มีการผลักดันและขับเคลื่อนอย่างรวดเร็ว รวมถึงได้ริเริ่มยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศรูปแบบใหม่ๆ ที่เป็นการส่งสัญญาณให้เห็นการจัดวางตำแหน่งของประเทศไทยในเวทีระดับภูมิภาคและระดับโลกอย่างมีนัยสำคัญ ด้วยเหตุนี้ ภายใต้อาเซียนพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศซึ่งแต่เดิมมักมองกันว่าเป็นเรื่องเฉพาะของฝ่ายบริหารนั้น จึงไม่ได้เป็นเรื่อง

⁵ สุนทรพจน์แรกของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต่อสาธารณชน ในวาระที่เข้ารับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2544.

ที่ไกลตัวอีกต่อไป หากแต่เป็นเรื่องสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ตลอดจนความอยู่ดีกินดีของประชาชนชาวไทยทั้งหมด

ยุทธศาสตร์ภาพรวมของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (พ.ศ.2544-2547) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่สภาวะเศรษฐกิจโลกเริ่มชะลอตัว สภาพเศรษฐกิจภายในประเทศยังคงอ่อนแอ ประชาชนโดยทั่วไปขาดความมั่นคงในชีวิต ส่งผลให้ประเทศไทยไม่มีศักยภาพและความพร้อมเพียงพอที่จะยึดหยัดได้ด้วยตนเองในสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่เต็มไปด้วยความผันผวนจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งพลิกฟื้นประเทศไทยจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี 2540 และขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลก โดยรัฐบาลได้กำหนดนโยบายการบริหารประเทศ 16 ข้อ แยกเป็น นโยบายเร่งด่วนเพื่อหยุดยั้งปัญหาเฉพาะหน้าให้คนไทยได้มีความหวังและมองเห็นโอกาสที่จะฟื้นตัวจำนวน 9 ข้อ และ นโยบายทั่วไปเพื่อซ่อมและเสริมรากฐานให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนสามารถแข่งขันในเวทีโลกและภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของประเทศไทย ดังมีรายละเอียดดังนี้⁶

3.2.1 นโยบายการบริหารประเทศ

นโยบายเร่งด่วน

1. พักชำระหนี้ให้กับเกษตรกรรายย่อยเป็นเวลา 3 ปี
2. จัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
3. จัดตั้งธนาคารประชาชน
4. จัดตั้งธนาคารวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก
5. จัดตั้งบรรษัทกลางในการบริหารสินทรัพย์
6. พัฒนารัฐวิสาหกิจ
7. สร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
8. เร่งจัดตั้งสถาบันบำบัดผู้ติดยาเสพติดควบคู่ไปกับการปราบปรามและป้องกัน
9. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามคอร์รัปชัน

นโยบายทั่วไป

1. นโยบายเศรษฐกิจ
2. นโยบายการสร้างรายได้

⁶ รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร. 4 ปี ซ่อมประเทศไทย เพื่อคนไทย (ปี 2544-2548). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2547.

3. นโยบายการพาณิชย์และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
4. นโยบายด้านการคมนาคม
5. นโยบายการพัฒนาแรงงาน
6. นโยบายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
7. นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. นโยบายการพลังงาน
9. นโยบายเสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง
10. นโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
11. นโยบายความมั่นคงแห่งรัฐ
12. นโยบายด้านการต่างประเทศ
13. นโยบายความปลอดภัยของประชาชน
14. นโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน
15. นโยบายพัฒนาภูมิภาคและกรุงเทพมหานคร

ในส่วนของนโยบายด้านการต่างประเทศ แม้จะมีได้ถูกจัดวางให้เป็นหนึ่งในนโยบายเร่งด่วน 9 ข้อ หากแต่เนื้อหาสาระที่ปรากฏจากแถลงการณ์นโยบายรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีต่อรัฐสภาในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 ก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องเร่งสร้างความร่วมมือตลอดจนฟื้นฟูความสัมพันธ์กับนานาประเทศๆ อย่างทัน่วงที

3.2.2 นโยบายด้านการต่างประเทศ

1. มุ่งดำเนินนโยบายการต่างประเทศโดยเน้นการทูตเชิงรุกด้านเศรษฐกิจ ประกอบกับการทูตในด้านต่างๆ
2. ยึดหลักการดำเนินการด้านความมั่นคง การพัฒนา และการสร้างสันติภาพระหว่างประเทศเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมภายใต้กรอบแห่งสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก
3. เพิ่มบทบาทเชิงรุกในสังคมระหว่างประเทศ โดยริเริ่มการขยายความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียนไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออก เอเชียใต้ และภูมิภาคอื่นๆ ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น รวมทั้งจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำรงสันติภาพและระงับความขัดแย้งระหว่างประเทศในภูมิภาค
4. ส่งเสริม รักษา และคุ้มครองสิทธิ และผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งของภาคเอกชนไทย แรงงานไทย และคนไทยในต่างประเทศ
5. ฟื้นฟูและกระชับความสัมพันธ์และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในภูมิภาคเอเชียอย่างเร่งด่วน ด้วยการสานต่อหรือริเริ่ม

ความสัมพันธ์และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อนำมาซึ่งความเข้าใจอันดีระหว่างกันในการแก้ไขปัญหาและการแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ จริงใจ และโดยสันติวิธี

ทั้งนี้ คงปฏิเสธไม่ได้ว่าโดยเหตุที่พรรคไทยรักไทยภายใต้การนำของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ได้รับคะแนนเสียงข้างมากจากการเลือกตั้งทั่วไปจนสามารถเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล ยุทธศาสตร์ส่วนใหญ่ของรัฐบาลจึงแปรมาจากนโยบายหลักของพรรคไทยรักไทย รวมทั้งยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศด้วย

3.3 Forward Engagement: ยุทธศาสตร์ภาพรวมด้านการต่างประเทศ

ตลอดระยะเวลา 4 ปีของรัฐบาลทักษิณสมัยแรก นโยบายข้างต้นได้ถูกนำไปกำหนดเป็นกรอบในการดำเนินยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศภายใต้ชื่อ “Forward Engagement” หรือ “การทูตที่ก้าวไปข้างหน้า” ที่มุ่งขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวไปสู่โลกอนาคตได้ โดยไม่ลืมหงายที่เกิดขึ้นจากในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทเรียนจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ⁷ ยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศดังกล่าวมีสาระสำคัญสามารถประมวลได้คือ 1. มุ่งเน้นการทูตเชิงรุก – 2. ยึดหลักนโยบายคู่ขนาน – 3. ปรับเปลี่ยนระบบบริหารจัดการ – 4. ดำเนินงานการทูตภาคประชาชน ทั้งนี้ หลักยุทธศาสตร์ข้างต้นสามารถขยายความในรายละเอียดได้ดังนี้

3.3.1 การทูตเชิงรุก (Pro-Active Diplomacy)

รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้พยายามผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างไทยกับนานาประเทศภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ โดยมุ่งเน้นให้การทูตเชิงรุกทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือสำคัญในการริเริ่มและสานต่อความร่วมมือ ทั้งนี้ ภายใต้แนวทางดังกล่าว ประเทศไทยได้ปรับบทบาทจากการเป็นประเทศผู้รับมาเป็นประเทศผู้ให้ และยกระดับความสัมพันธ์กับประเทศพันธมิตรสำคัญขึ้นมาอยู่ในฐานะของการเป็นหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกัน นโยบายการทูตเชิงรุกของรัฐบาลดำเนินการครอบคลุมกรอบความร่วมมือทุกระดับ ทั้งกรอบความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน กรอบความร่วมมือเอเชีย และกรอบความร่วมมือกับกลุ่มพันธมิตรสำคัญต่างๆ จากทั่วทุกภูมิภาค ควบคู่ไปกับการแสดงศักยภาพความพร้อมในด้านต่างๆ เพื่อให้ประเทศไทยมีภาพลักษณ์เป็นที่ยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ

⁷ กระทรวงการต่างประเทศ. การทูตยุคใหม่ หัวใจคือประชาชน กุมภาพันธ์ 2544-มกราคม 2548. กรุงเทพมหานคร : ไชเบอร์พริ้นท์, 2548.

การทูตเชิงรุกในกรอบระหว่างประเทศ

1. ประเทศเพื่อนบ้าน

1.1 สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations–ASEAN)

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนนับเป็นการรวมตัวของกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความสำคัญและมีบทบาทนำในการกำหนดทิศทางความเปลี่ยนแปลงต่อสถานการณ์ทางการเมืองที่ผันผวนภายในภูมิภาคโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของสงครามเย็น สำหรับประเทศไทย นอกจากจะมีบทบาทเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในสมัยอดีตรัฐมนตรีต่างประเทศ พ.อ. ดร. ถนัด คอมันตร์ ซึ่งตรงกับระยะแรกเริ่มของการก่อตั้งสมาคมอาเซียนแล้ว ในระยะต่อมา หลังจากที่ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคได้คลี่คลายลง บทบาทของประเทศไทยก็ได้โดดเด่นขึ้นอีกครั้งจากการที่นายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน เสนอให้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area-AFTA) ในที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ณ ประเทศสิงคโปร์ ในปี 2535

รัฐบาลไทยภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร มีบทบาทในการกระชับความร่วมมือในระดับภายนอกอาเซียน ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลได้ผลักดันให้อาเซียนมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นกับจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ (ASEAN + 3) โดยกำหนดเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในลักษณะของประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียง (East Asia Community) ในที่สุด

จากที่กล่าวมา การดำเนินนโยบายต่ออาเซียนจึงยังคงเป็นหลักสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย สอดคล้องกับถ้อยแถลงที่ปรากฏในหนังสือชี้แจงจากนายสีหศักดิ์ พวงเกตุแก้ว โฆษกกระทรวงการต่างประเทศ ที่มีถึงนายทวี จงกิจถาวร บรรณธิการหนังสือพิมพ์เดอะ เนชั่น ในประเด็นที่เกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของไทย

“ . . . , Khun Kavi surmised that ASEAN is no longer the cornerstone of Thailand's foreign policy. On the contrary, relations with our immediate neighbors and our ties within ASEAN have always remained the cornerstone of our foreign policy. That is why we attach importance of ACMECS, which was initiated to promote the prosperity of neighboring countries and to reduce gap within ASEAN, so that ASEAN can move forward towards a higher plane of cooperation and integration.”⁸

⁸ A letter from the Foreign Ministry's Spokesman to The Nation explaining fundamental objectives and core elements of the Thai foreign policy, 24 March B.E.2548.

อย่างไรก็ดี แม้รัฐบาลไทยจะมีความมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่อาเซียนโดยรวม หากแต่ความพยายามที่จะแสดงบทบาทนำในเชิงรุกแต่เพียงประเทศเดียวอาจไม่เป็นที่ยอมรับ ดังนั้น รัฐบาลจึงควรระมัดระวังในท่าทีและคำหนึ่งถึงบทบาทที่ก้าวไปพร้อมกับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ด้วย

1.2 ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy-ACMECS)

ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง ระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้าน 4 ประเทศ ได้แก่ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม เป็นกรอบความร่วมมือที่ริเริ่มขึ้นใหม่เป็นครั้งแรกโดยรัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ภายใต้ความมุ่งหวังของประเทศไทยที่ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจตามแนวชายแดน สนับสนุนให้ประชาชนมีงานทำภายในประเทศของตน อำนวยความสะดวกให้มีการเคลื่อนย้ายอุตสาหกรรมเกษตรและการผลิตระหว่างกันในลักษณะของการเข้าไปใช้ประโยชน์จากศักยภาพความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของแต่ละประเทศสมาชิก ทั้งนี้ ในการดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าว รัฐบาลไทยได้แสดงบทบาทนำในการขับเคลื่อนให้ไปสู่การปฏิบัติอย่างรวดเร็วและจริงจัง โดยประเทศไทยได้เสนอเงินกู้เงื่อนไขผ่อนปรนแก่ประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งนับเป็นการแสดงความพร้อมของประเทศไทยที่จะยกระดับจากการเป็นประเทศผู้รับในอดีตมาเป็นประเทศผู้ให้ในปัจจุบัน (ซึ่งจะได้พิจารณาโดยละเอียดในบทที่ 4)

1.3 ความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ (Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation-BIMSTEC)*

ความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ หรือ BIMSTEC เป็นกรอบความร่วมมือระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ที่รัฐบาลไทยภายใต้การนำของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ได้ริเริ่มขึ้นในปี 2540 มีสาขาความร่วมมือครอบคลุม การค้าการลงทุน เทคโนโลยี การคมนาคมและขนส่ง พลังงาน การท่องเที่ยว และการประมง อย่างไรก็ตาม การพัฒนากรอบความร่วมมือดังกล่าวได้รู้ดหน้าและได้มีการขยายจำนวนสมาชิกเพิ่มในสมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร โดยกรอบความร่วมมือความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจนี้ ถือเป็นส่วน

* เป็นชื่อใหม่ที่ตั้งขึ้นหลังจากที่ BIMSTEC รับสมาชิกเพิ่มอีก 2 ประเทศ ได้แก่ เนปาล และภูฏาน ในปี 2546 ส่งผลให้ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 7 ประเทศ ประกอบด้วย บังกลาเทศ อินเดีย พม่า ศรีลังกา ไทย เนปาล และภูฏาน

หนึ่งในยุทธศาสตร์เชิงรุกมุ่งตะวันตก (Look-West Policy) ของรัฐบาล และรัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้มีบทบาทสำคัญในสนับสนุนและผลักดันการยกระดับความร่วมมือดังกล่าวจากระดับรัฐมนตรีช่วยต่างประเทศเป็นระดับรัฐมนตรีต่างประเทศ จนขึ้นสู่ระดับผู้นำรัฐบาลที่มีการจัดการประชุมขึ้นเป็นครั้งแรก ที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2547 และรัฐบาลยังได้ผลักดันให้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรี ซึ่งนับเป็นความร่วมมือในบริบทใหม่ของ BIMST-EC ในด้านการค้าและการลงทุน ตลอดจนได้เสนอให้ประเทศสมาชิกมีความร่วมมือต่อกันในสาขาใหม่ๆ อาทิ ความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้าย การคุ้มครองและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ความร่วมมือที่มีพัฒนาการรุดหน้าดังกล่าวมีส่วนไม่น้อยในการทำให้ประเทศเนปาลและภูฏานขอเข้าร่วมเป็นสมาชิกในเดือนธันวาคม 2546 และได้มีการเปลี่ยนชื่อ BIMST-EC เป็น BIMSTEC ในที่สุด อนึ่ง ในการพัฒนาความร่วมมือด้านการค้าการลงทุนภายใต้กรอบความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจนี้ รัฐบาลไทยได้เสนอที่จะให้สินเชื่อแก่ประเทศสมาชิก BIMSTEC เพื่อใช้ในการซื้อสินค้าจากประเทศไทยด้วย

2. ภูมิภาคเอเชีย

2.1 กรอบความร่วมมือเอเชีย (Asia Cooperation Dialogue-ACD)

ความร่วมมือเอเชีย เป็นแนวคิดที่มีการกล่าวขึ้นเป็นครั้งแรกโดยดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย รองหัวหน้าพรรคไทยรักไทย ที่ได้รับมอบหมายจาก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรค ให้เป็นตัวแทนไปกล่าวสุนทรพจน์ในนามของหัวหน้าพรรคไทยรักไทย ในการประชุมระหว่างประเทศของพรรคการเมืองเอเชีย ครั้งที่ 1 ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ระหว่างวันที่ 17-20 กันยายน 2546 โดยเวทีความร่วมมือเอเชียนี้ รัฐบาลไทยเป็นผู้ริเริ่มและผลักดันภายใต้แนวคิดที่ต้องการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศและความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคต่างๆ ของทวีปเอเชีย ซึ่งนับเป็นทวีปเดียวของโลกที่ยังขาดกลไกความร่วมมือในระดับภูมิภาค (Pan-Regional Cooperation) อยู่ เพื่อให้เกิดพลังแห่งการพัฒนาบนพื้นฐานการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง ตลอดจนสามารถนำศักยภาพที่เป็นจุดแข็งของแต่ละประเทศมาใช้ได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ เหตุผลที่รัฐบาลไทยเสนอเวทีความร่วมมือดังกล่าว เนื่องจากความเหมาะสมของประเทศไทยที่⁹

1. ประเทศไทยไม่เล็กและใหญ่จนเกินไป
2. ประเทศไทยเข้ากันได้กับทุกประเทศ

⁹ สุรเกียรติ์ เสถียรไทย. รองนายกรัฐมนตรี. ปาฐกถาพิเศษ “การบริหารจัดการการต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์” ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 29 กรกฎาคม 2548.

เวทีความร่วมมือเอเชีย มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การสร้างความร่วมมือในวงกว้างขึ้นในเอเชีย (Asia-Wide Cooperation) หากแต่การดำเนินการนั้นเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป บนพื้นฐานของความสมัครใจของชาติสมาชิกที่เข้าร่วม ชาติใดที่มีความพร้อม ก็สามารถขอเข้าร่วมได้ตลอดเวลา โดยการประชุมเน้นบรรยากาศที่ไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความสบายใจและไม่ใช่เป็นเวทีเพื่อการต่อรองหรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ปัจจุบัน การประชุมเวทีความร่วมมือเอเชียได้มีการจัดการประชุมไปแล้ว 3 ครั้ง* มีสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 26 ประเทศ* ภายใต้ความร่วมมือในสาขาต่างๆรวม 18 สาขา โดยประเทศไทย นอกจากจะมีฐานะเป็นประเทศผู้ริเริ่มแล้ว ยังเป็นประเทศเจ้าภาพจัดการประชุม และมีบทบาทในการพัฒนากรอบความร่วมมือในโครงการสาขาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สาขาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว และการคลังเพื่อจัดตั้งตลาดพันธบัตรเอเชีย

นอกจากนี้ รัฐบาลยังมุ่งหวังให้เวทีความร่วมมือเอเชียเป็นกรอบในการกำหนดทิศทางที่เร่งกระตุ่นและผลักดันความร่วมมือต่างๆ ภายใต้อาเซียน BIMSTEC และ ACMECS ให้มีความคืบหน้าไปได้โดยเร็วอีกด้วย

2.2 กองทุนพันธบัตรเอเชีย (Asian Bond Fund-ABF)

กองทุนพันธบัตรเอเชีย ถือเป็นสถาปัตยกรรมทางการเงิน (Financial Architecture) ที่สำคัญของทวีปเอเชีย¹⁰ เกิดขึ้นจากการผลักดันของรัฐบาลไทยภายใต้การนำของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ที่ต้องการให้เอเชียสร้างความมั่งคั่งด้วยศักยภาพทางการเงินของทวีปเอเชียเอง บทเรียนที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์ค่าเงินเอเชียในปี 2540 แสดงให้เห็นว่าปัญหาของเอเชียไม่ได้เกิดจากการไม่มีเงินทุนที่เพียงพอ หากแต่เกิดจากการขาดวิธีการที่จะนำเอาเงินทุนที่มีอยู่แล้วมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในทางตรงกันข้าม เงินทุนของเอเชียได้ถูกนำไปฝากไว้ในรูปพันธบัตรกับประเทศตะวันตกซึ่งก็ได้สร้างความมั่งคั่งให้กับชาติตะวันตก ทั้งๆที่ถ้านำเงินทุนสำรองระหว่างประเทศของทวีปเอเชียมารวมกันก็จะมีปริมาณที่มากกว่าครึ่งหนึ่งของเงินทุนสำรองระหว่างประเทศของทั้งโลกรวมกัน

* การประชุมเวทีความร่วมมือเอเชียครั้งที่ 1 จัดขึ้นที่จังหวัดเพชรบุรี ระหว่างวันที่ 18-19 มิถุนายน 2545 ครั้งที่ 2 จัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 21-22 มิถุนายน 2545 ครั้งที่ 3 จัดขึ้น ที่เมืองชิงต่าว สาธารณรัฐประชาชนจีน วันที่ 22 มิถุนายน 2547 สำหรับการประชุมในอีก 3 ครั้งข้างหน้า ประเทศที่เสนอตัวเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมได้แก่ ปากีสถาน กาดาร์ และเกาหลีใต้

* ประเทศสมาชิกทั้ง 26 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน ไทย กัมพูชา ลาว พม่า เวียดนาม จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มองโกเลีย บังกลาเทศ ภูฐาน อินเดีย ปากีสถาน ศรีลังกา บาร์เรน อิหร่าน คูเวต โอมาน กาดาร์ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และคาซัคสถาน

¹⁰ Thaksin Shinawatra. Prime Minister of Thailand. "The Future of Asia", Keynote Address at the Nihon Keizai Shimbun's 9th International Conference, Tokyo, Japan, 5 June 2003.

การจัดตั้งกองทุนพันธบัตรเอเชีย (Asian Bond Fund) เกิดขึ้นจากการประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันในวันที่ 2 มิถุนายน 2546 ของคณะผู้บริหารธนาคารกลางของ 11 เขตเศรษฐกิจ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก (Executives' Meeting of East Asia and Pacific Central Banks-EMEAP) ได้แก่ ออสเตรเลีย จีน ฮังกั่ง อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มาเลเซีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ที่ได้ตกลงในหลักการที่จะลงทุนในกองทุนดังกล่าวโดยมีเงินทุนแรกเริ่ม 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และรัฐบาลไทยได้เห็นชอบที่จะร่วมลงทุนในพันธบัตรดังกล่าวเบื้องต้นจำนวน 120 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ทั้งนี้ นอกจากประโยชน์ที่จะเกิดกับประเทศเอเชียแล้ว รัฐบาลยังคาดหวังที่จะให้กองทุนพันธบัตรดังกล่าวมีส่วนในการสร้างสมดุลและเสถียรภาพตลาดการเงินโลกร่วมกับตลาดพันธบัตรสหรัฐฯและตลาดพันธบัตรยุโรปด้วย

3. ภูมิภาคอื่นๆ

3.1 การเปิดเจรจาทำข้อตกลงความร่วมมือภายใต้เขตการค้าเสรี (Free Trade Agreement-FTA)

การเปิดเจรจาทำข้อตกลงความร่วมมือภายใต้เขตการค้าเสรี หรือที่กับบางประเทศเรียกว่าความร่วมมือเพื่อการเป็นหุ้นส่วนที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นทางเศรษฐกิจ (Closer Economic Partnership-CEP) นับเป็นกลไกการทูตเชิงเศรษฐกิจที่ถือเป็นเครื่องมือสำคัญภายใต้ยุทธศาสตร์การทูตเชิงรุกทางเศรษฐกิจของรัฐบาล เพื่อขยายและยกระดับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในลักษณะหุ้นส่วนกับประเทศพันธมิตรที่เป็นตลาดที่มีศักยภาพต่อสินค้า การบริการ และการลงทุนจากประเทศไทย รวมทั้งเพื่อเป็นทางออกให้กับการเจรจาเขตการค้าเสรีในกรอบพหุภาคีคือ องค์กรการค้าโลก (World Trade Organization-WTO) ที่มีอุปสรรคและดำเนินการล่าช้า ทั้งนี้ ความตกลงเขตการค้าเสรีภายใต้แนวคิดรัฐบาลพันธมิตรรายโททักษิณ ชินวัตร เป็นการมองภาพรวมทางเศรษฐกิจทั้งระบบอย่างบูรณาการ ซึ่งต่างจากความร่วมมือในอดีตที่มองแบบแยกส่วน มองเป็นรายตัวสินค้าและบริการ ซึ่งมักก่อให้เกิดปัญหาทางการค้าและการลงทุนขึ้นได้ง่ายกว่า¹¹ ขณะนี้ ไทยกำลังเจรจาทำข้อตกลงภายใต้เขตการค้าเสรีกับหลายประเทศ โดยมีกรอบในการเลือกคือ¹²

¹¹ กระทรวงการต่างประเทศ. การทูตยุคใหม่ หัวใจคือประชาชน กุมภาพันธ์ 2544-มกราคม 2548. กรุงเทพมหานคร : ไชเบอร์พริ้นท์, 2548.

¹² ชูติมา บุญยประภัตร. รองอธิบดีกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. สัมภาษณ์. สารคดี ปีที่ 20 ฉบับที่ 231, พฤษภาคม 2547.

1. กลุ่มประเทศที่เป็นตลาดเดิม อาทิ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น
2. กลุ่มประเทศที่เป็นตลาดใหม่ มีศักยภาพสูง อาทิ จีน อินเดีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์
3. กลุ่มประเทศที่เป็นประตูการค้า อาทิ บาห์เรน (สู่ตะวันออกกลาง) เปรู (สู่อเมริกาใต้)

นอกจากการเจรจาทำข้อตกลงความร่วมมือภายใต้เขตการค้าเสรีข้างต้น รัฐบาลยังได้ริเริ่มแนวคิดในการร่วมมือและจัดตั้งบริษัทร่วมทุนกับประเทศผู้ส่งออกสินค้าเกษตรรายใหญ่เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรไทยที่ได้รับผลกระทบจากราคาสินค้าเกษตรที่ตกต่ำอันเนื่องมาจากอัตราการแข่งขันที่สูงและไม่เป็นธรรมในตลาดโลก ในเบื้องต้น สินค้าเกษตรที่รัฐบาลคัดเลือกเข้าร่วมโครงการความร่วมมือได้แก่ ข้าว และยางพารา โดยในกรณีของยางพารานั้น ประเทศไทยได้ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านคือ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย

3.2 การร่วมเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) กับกลุ่มประเทศพันธมิตรใหม่ อาทิ แอฟริกา ละตินอเมริกา เป็นต้น

การร่วมเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) กับกลุ่มประเทศพันธมิตรใหม่ในภูมิภาคต่างๆ นับเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลให้ความสำคัญและเร่งรัดให้มีการขับเคลื่อนอย่างจริงจัง เหนืออดีต ภูมิภาคบางภูมิภาคเช่น แอฟริกา และละตินอเมริกา อาจไม่เป็นจุดสนใจเท่าที่ควร แต่ในปัจจุบัน รัฐบาลตระหนักในศักยภาพของภูมิภาคดังกล่าว และได้มุ่งกระชับความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ อาทิ บราซิล เปรู และชิลี ในละตินอเมริกา สำหรับภูมิภาคแอฟริกาซึ่งอุดมไปด้วยแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาแปรรูปในอุตสาหกรรมส่งออกของไทยได้อย่างหลากหลาย และจะเป็นตลาดที่มีศักยภาพในการรองรับแรงงาน การลงทุน การส่งออกสินค้าเกษตรและสินค้าอุปโภคบริโภคของไทยในอนาคตนั้น รัฐบาลได้กำหนดกลุ่มประเทศที่เป็นเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ได้แก่ แอฟริกาใต้ อียิปต์ มาดากัสการ์ มอริเชียส จิบูตี โมซัมบิก แอลจีเรีย มาลี บูร์กินาฟาโซ และเคนยา ตลอดจนได้ให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การพัฒนาภาคเกษตรกรรม และการช่วยเหลือกรณีเกิดพิบัติภัย เป็นต้น ทั้งนี้ ไทยถือเป็นประเทศต้นแบบในการพัฒนาสำหรับหลายประเทศในแอฟริกาด้วย

การทูตเชิงรุกจากภายในประเทศ

1. การแสดงความพร้อมเป็นศูนย์กลางแห่งเอเชียด้านต่างๆ

1.1 ศูนย์กลางการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของไทยมาโดยตลอด เพราะนอกจากสามารถนำรายได้เข้าประเทศปีละกว่า 3 แสนล้านบาทแล้ว ยังก่อให้เกิดรายได้ และการจ้างงานในการประกอบธุรกิจต่อเนื่องเช่น ธุรกิจโรงแรม ที่พัก และร้านอาหารต่างๆ ในปัจจุบัน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่มั่นคงภายในภูมิภาค รัฐบาลจึงได้เร่งสนับสนุนโครงการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจทั้งจากนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวชาวไทยให้ท่องเที่ยวภายในประเทศ รวมทั้งได้มีโครงการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีไทยเป็นประเทศศูนย์กลาง ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภูมิภาคด้วย

1.2 ศูนย์กลางธุรกิจบริการ

คนไทยมีวัฒนธรรมการให้บริการที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นข้อได้เปรียบเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆภายในภูมิภาค ปัจจุบัน กลุ่มการให้บริการซึ่งถือว่ามีศักยภาพสูงของไทยครอบคลุม บริการทางการแพทย์ บริการสปาและนวดแผนไทย บริการทางการศึกษา ตลอดจนการเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระหว่างประเทศครั้งต่างๆ สถิติที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการให้บริการของไทยระหว่างปี 2544-2547 มีดังนี้¹³

โรงพยาบาล

- รัฐบาลตั้งเป้า ปี 2548 ให้มีชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการโรงพยาบาลเอกชนของไทยทั้ง 33 แห่ง จำนวน 1 ล้านคน

สปา

- ธุรกิจสปาระหว่างปี 2544-2546 สร้างรายได้มูลค่า 3,655 ล้านบาท และปี 2547 มูลค่า 7,000 ล้านบาท ในขณะที่ไทยส่งออกสมุนไพรสู่ตลาดโลกปีละ 1,000 ล้านบาท

การศึกษา

¹³ รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร. 4 ปี ช่อมประเทศไทย เพื่อคนไทย (ปี 2544-2548). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2547.

- นักเรียนต่างชาติเข้ามาศึกษาในแต่ละปีจำนวนกว่า 20,000 คน
- การประชุมระหว่างประเทศ
- ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระหว่างประเทศครั้งสำคัญไม่น้อยกว่า 9 การประชุม

1.3 ศูนย์กลางการผลิตอาหาร

อุตสาหกรรมอาหารนับเป็นอุตสาหกรรมอีกแขนงหนึ่งที่ทำรายได้เป็นมูลค่าปีละกว่า 4 แสนล้านบาท และยังคงเป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการส่งออกที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลได้กำหนดแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารแบบครบวงจร ทั้งอุตสาหกรรมอาหารภายในประเทศและต่างประเทศ ให้มีมาตรฐานในการผลิตที่ปลอดภัยด้วยมาตรการที่เข้มงวด ขณะเดียวกันก็ได้เร่งประชาสัมพันธ์โครงการ “ครัวไทยสู่ครัวโลก” เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์อาหารไทยในระดับสากล และปัจจุบันประเทศไทยนับเป็น 1 ใน 5 ประเทศผู้ส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารของโลก

1.4 ศูนย์กลางการผลิตรถยนต์และชิ้นส่วนยานยนต์

อุตสาหกรรมยานยนต์นับเป็นอุตสาหกรรมหลักของไทย ในรอบ 4 ปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุน ผลักดัน ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิตรถยนต์และชิ้นส่วนยานยนต์แห่งภูมิภาคเอเชีย และได้สร้างความเชื่อมั่นให้กับประเทศผู้ผลิตรถยนต์รายใหญ่เช่น ญี่ปุ่น เคลื่อนย้ายฐานการผลิตมายังประเทศไทย ยังผลให้อุตสาหกรรมยานยนต์ของไทยซึ่งตกอยู่ในสภาวะซบเซาในช่วงเวลาที่ผ่านมา สามารถฟื้นตัวได้ค่อนข้างเร็ว ปัจจุบันประเทศไทยเป็นประเทศผู้ประกอบและส่งออกรถยนต์มากที่สุดของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยส่งไปขายใน 140 ประเทศทั่วโลก

1.5 ศูนย์กลางการผลิตสิ่งทอ

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย วงการแฟชั่นของไทยนับว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาไปได้อีกไม่น้อย หากแต่ที่ผ่านมาค่อนข้างประสบปัญหาในเรื่องการตลาด รัฐบาลได้ตระหนักในอุปสรรคดังกล่าวและได้วางยุทธศาสตร์ที่มุ่งพัฒนาบุคลากรแฟชั่น พัฒนาสินค้าแฟชั่น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ เสื้อผ้าสิ่งทอ เครื่องหนัง และอัญมณีเครื่องประดับ เน้นการสร้างแบรนด์ที่เป็นของประเทศไทยเองให้เป็นที่รู้จักในตลาดโลก ขณะเดียวกันก็ได้ผลักดันโครงการ “กรุงเทพฯ เมืองแฟชั่น” ที่เปิดตัวขึ้นเป็นครั้งแรกระหว่างวันที่ 12-17 กุมภาพันธ์ 2547 เพื่อ

สร้างภาพลักษณ์ที่เป็นสากลให้กับแฟชั่นไทยและเป็นการเตรียมความพร้อมในการเจาะตลาดแฟชั่นในต่างประเทศต่อไป

2. การเสนอตัวเข้ารับตำแหน่งสำคัญในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ

2.1 การรับเป็นประเทศผู้ประสานกับรัฐบาลพม่าในการสนับสนุนกระบวนการปรองดองแห่งชาติ

สืบเนื่องจากประเด็นปัญหาประชาธิปไตยและชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่าที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลายาวนาน ส่งผลกระทบไม่เพียงต่อประชาชนภายในประเทศพม่า หากแต่ยังเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับประเทศไทยซึ่งมีชายแดนร่วมกัน รัฐบาลไทยภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้เสนอตัวเป็นประเทศผู้ประสานกับรัฐบาลพม่าในการสนับสนุนและขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการปรองดองแห่งชาติและการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศพม่า โดยประเทศไทยได้ริเริ่มให้มีการจัดทำแผนงานสู่การปรองดองแห่งชาติและประชาธิปไตย (Roadmap) ของพม่า และได้จัดการประชุมระหว่างประเทศเพื่อสนับสนุนกระบวนการปรองดองแห่งชาติและการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศพม่า หรือ Bangkok Process ขึ้นเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทย ในวันที่ 15 ธันวาคม 2546 โดยมีผู้แทนพิเศษของเลขาธิการสหประชาชาติเกี่ยวกับเรื่องพม่า และผู้แทนจากนานาชาติกว่า 10 ประเทศ เข้าร่วมการประชุม

2.2 การเสนอ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย เข้าดำรงตำแหน่งเลขาธิการสหประชาชาติ

รัฐบาลได้สนับสนุนและผลักดันให้ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย เข้าดำรงตำแหน่งเลขาธิการสหประชาชาติ สืบต่อจากนายโคฟี อันนัน ที่วาระการดำรงตำแหน่งจะสิ้นสุดลงในช่วงปลายปี 2549 โดยได้เริ่มกระบวนการขอเสียงสนับสนุนจากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย รวมถึงประเทศมหาอำนาจเช่นสหรัฐอเมริกา ไปบ้างบางส่วนแล้ว ทั้งนี้ การดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดขององค์การสหประชาชาติ ไม่เพียงแต่จะเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีแก่ตัวผู้ดำรงตำแหน่งเอง หากยังมีส่วนในการเพิ่มน้ำหนักและอำนาจต่อรองให้กับประเทศของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวได้อีกทางหนึ่ง

3.3.2 นโยบายคู่ขนาน (Dual Track Policy)

นโยบายคู่ขนานนอกจากจะเป็นนโยบายเชิงรุกที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศแล้ว ยังเป็นนโยบายที่มีมิติเชิงเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากมุ่งเน้นการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจพื้นฐานภายในประเทศโดยเฉพาะจากประชาชนระดับรากหญ้าให้

สามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และสามารถเข้าถึงแหล่งทุน ควบคู่ไปกับการสร้างความแข็งแกร่งให้กับภาคส่งออก รักษาเสถียรภาพทางการคลัง เพื่อสร้างบรรยากาศที่น่าลงทุนสำหรับนักลงทุนต่างประเทศ โดยให้ทั้งสองแนวทางพัฒนาไปพร้อม ๆ กันด้วยความสมดุล ภายใต้การดำเนินนโยบายดังกล่าว รัฐบาลได้ริเริ่มโครงการใหม่ๆ อาทิ โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และโครงการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) โดยได้สนับสนุนให้ประชาชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างรายได้และมูลค่าเพิ่มจากการผลิตสินค้าที่ได้รับการพัฒนาให้มีมาตรฐาน จัดเตรียมระบบบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริมการรวมกลุ่มและเพิ่มขีดความสามารถของผู้ประกอบการรายย่อยให้มีความแข็งแกร่ง

3.3.3 การปฏิรูประบบบริหารจัดการด้านการต่างประเทศ (Internal Management Reform of External Relations)

รัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้มีนโยบายการบริหารราชการแบบบูรณาการในต่างประเทศ โดยการปฏิรูประบบบริหารจัดการด้านการต่างประเทศดังกล่าวแยกเป็นการปฏิรูปทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ สำหรับภายในประเทศ มีการปรับกลไกความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ และได้นำ Hollywood Model หรือการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถเฉพาะมาใช้ให้สอดคล้องกับภารกิจ สำหรับในต่างประเทศ มีการปรับเปลี่ยนบทบาทกำลังคนในต่างประเทศ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพในการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ ในต่างประเทศ ให้สามารถตอบสนองการดำเนินยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศเชิงรุกได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้มีการนำระบบเอกอัครราชทูตแบบบูรณาการ หรือเอกอัครราชทูต CEO มาใช้ เพื่อมอบหมายให้เอกอัครราชทูตเป็น “เจ้าภาพหลัก” ในแต่ละประเทศที่อยู่ในความรับผิดชอบ เป็นผู้นำในการบูรณาการยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ ตลอดจนสรรพกำลังและทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ไปสู่ทิศทางและเป้าหมายที่ทุกฝ่ายได้ร่วมกันกำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทำนองเดียวกันกับการบริหารงานของภาคเอกชนที่มีประธานกรรมการบริหาร (Chief Executive Officer—CEO) เป็นเจ้าภาพหลัก ทั้งนี้ ความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อเอกอัครราชทูตได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เพราะได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ให้เอกอัครราชทูตกระทำการกิจที่สำคัญอย่างน้อย 6 ประการ¹⁴

¹⁴ วิษณุ เครืองาม. รองนายกรัฐมนตรี. คำกล่าวเปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการและนโยบายการทำงานร่วมกันระหว่างเอกอัครราชทูตแบบบูรณาการและผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ. ใน สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบการทำงานร่วมกัน ระหว่างเอกอัครราชทูตแบบบูรณาการในประเทศเพื่อนบ้านของไทยกับผู้ว่าราชการจังหวัดบูรณาการในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.), 2547.

1. ดำเนินนโยบายการทูตเชิงรุก จะต้องทำทุกทางเพื่อยกระดับประเทศไทยให้ดีขึ้นสูงขึ้น มีคุณค่าขึ้นในสายตาของประเทศที่ตนไปประจำการ รุกทางไหนได้ให้รุกเพื่อเปิดตลาดเมืองไทย
2. ดำเนินนโยบายการทูตเชิงเศรษฐกิจ มุ่งเน้นการค้าขาย
3. ดำเนินนโยบายการทูตเชิงวัฒนธรรม มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยว และทำให้ประเทศไทยมีคุณค่า มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ในสายตาของต่างประเทศ
4. ส่งเสริมกรอบความร่วมมือเอเชีย (Asia Cooperation Dialogue-ACD)
5. มีหลักยุทธศาสตร์ของชาติในการทำงาน
6. มีวิธีการทำงานที่พิจารณาปัญหาอย่างรอบด้านทั้งจากภายในไปสู่ภายนอก (Inside Out) และภายนอกมาสู่ภายใน (Outside In) ควบคู่กัน

นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้สนับสนุนให้มีระบบการทำงานในแบบที่เชื่อมโยงกันทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับต่างประเทศ โดยจัดให้มีการประชุมปฏิบัติการร่วมกัน ระหว่างเอกอัครราชทูตแบบบูรณาการในประเทศเพื่อนบ้านของไทยกับผู้ว่าราชการจังหวัดบูรณาการในแถบจังหวัดชายแดน เพื่อทำความเข้าใจและแสวงหาแนวทางในการบรรลุยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศร่วมกัน

3.3.4 การทูตภาคประชาชน (Tangible Diplomacy)

การต่างประเทศไม่ใช่เรื่องของพรรคการเมือง จึงจำเป็นต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม สะท้อนการพยายามให้น้ำหนักความสำคัญกับภาคประชาชนของรัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ทั้งนี้ รัฐบาลได้ริเริ่มโครงการต่างๆ ที่มุ่งให้การต่างประเทศเป็นเรื่องใกล้ตัว ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้มากยิ่งขึ้น

โครงการบัวแก้วสัญจร เป็นโครงการภายใต้แนวคิดดังกล่าวที่ริเริ่มโดยดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศ โดยรัฐมนตรีนำคณะผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศเข้าพบปะเยี่ยมเยียนประชาชนในจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจสภาพความเป็นอยู่ อันจะนำไปสู่การกำหนดและดำเนินนโยบายที่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนส่วนใหญ่ในแต่ละพื้นที่ได้ ปัจจุบัน โครงการบัวแก้วสัญจร ได้ดำเนินการไปแล้วในพื้นที่จังหวัดชายแดน 7 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย หนองคาย สงขลา อุบลราชธานี พะเยา เลย และเพชรบุรี

3.4 นโยบายต่อประเทศเพื่อนบ้าน: ความต่อเนื่องและความเปลี่ยนแปลง

หากย้อนกลับไปพิจารณาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในช่วงตลอด 4 ปี ภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร สมัยแรก (พ.ศ.2544-2547) คงไม่สามารถปฏิเสธได้ถึงความพยายามของรัฐบาลในการนำแนวทาง “คิดใหม่ ทำใหม่” มาปรับใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน ดังปรากฏให้เห็นจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในการปฏิรูปกระทรวง ทบวง กรม ตลอดจนการดำเนินนโยบายด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รวมถึงการต่างประเทศ ที่ดูจะมีความริเริ่มใหม่ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากไม่น้อย ในส่วนของนโยบายต่างประเทศ ความริเริ่มของรัฐบาลครอบคลุมการปรับเปลี่ยนการบริหารระบบราชการทั้งภายในและต่างประเทศ การส่งเสริมให้การต่างประเทศมีส่วนร่วมเกื้อหนุนประชาชนระดับฐานรากภายในประเทศมากยิ่งขึ้น การเร่งขยายตลาดและแสวงหาพันธมิตรภายใต้กรอบความร่วมมือใหม่ในระดับต่างๆ ทั้งกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิด ประเทศในเอเชีย และกลุ่มประเทศต่างภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายต่อประเทศเพื่อนบ้านที่นับได้ว่ามีความเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วและจริงจัง เช่นในกรณีของ ACMECS

ACMECS ที่รัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้ริเริ่มขึ้นนี้ นับเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านความร่วมมือใหม่ จากแต่เดิมที่ประเทศเหล่านี้เคยมีเฉพาะความสัมพันธ์ในแบบทวิภาคีและพหุภาคีภายใต้กรอบความร่วมมือที่มีประเทศหลากหลาย อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดที่ต้องการสร้างความสัมพันธ์ให้ใกล้ชิดระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้ไม่ใช่แนวคิดที่เพิ่งเกิดขึ้น เพราะในอดีต หลังจากที่บรรยากาศและสถานการณ์ทางการเมืองที่ตึงเครียดระหว่างประเทศและภายในภูมิภาคได้ลดลงและประเด็นด้านเศรษฐกิจได้ทวีความสำคัญขึ้นเป็นอย่างมากนั้น รัฐบาลไทยในสมัยนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ.2531-2534) ได้มีความมุ่งหวังและพยายามผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจการเงินของภูมิภาค จากศักยภาพทางเศรษฐกิจของไทยในขณะนั้นที่เติบโตสูงมาก ภายใต้ “นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” โดยรัฐบาลในสมัยได้มุ่งให้ความสำคัญกับภารกิจ 4 ประการ¹⁵ ซึ่งสามารถประมวลได้ดังนี้

1. การพยายามเสริมสร้างความมั่นคงของชาติด้วยการหันหน้าเข้าทุกประเทศที่ต้องการหันหน้าเข้าหาเรา การจัดการความสัมพันธ์กับประเทศที่มีผลประโยชน์ทางการเมืองและยุทธศาสตร์ที่ต่างจากเรา จัดให้มีการเจรจาแลกเปลี่ยนกันมากขึ้นและจัดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจให้มากขึ้น เพื่อให้ทุกฝ่ายมีผลประโยชน์ร่วมกัน

¹⁵ ชาติชาย ชุณหะวัณ, พลเอก. ประเทศไทยในบรรยากาศระหว่างประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง. รัฐศาสตร์สาร 15, 3(กันยายน-ธันวาคม 2532): 2-10.

2. การพยายามดำเนินการทางการทูตอย่างสร้างสรรค์และอย่างกระฉับกระเฉงไม่อยู่นิ่ง สำหรับประเทศที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดทางการเมือง การลงทุน และวิทยาการนั้น ต้องพยายามทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องเร่งรัดพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนควบคู่ไปกับการใกล้ชิดกับอินเดียและอยู่ร่วมกันโดยสันติกับประเทศอินโดจีน นอกจากนี้ จะต้องเอื้อมมือไปสู่ประเทศต่างๆที่เรายังไม่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่สูงพอ เพื่อไม่ให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาประเทศอุตสาหกรรมประเทศใดประเทศหนึ่งเกินไป

3. การพัฒนาประเทศไทยให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการของประชาชน โดยในประการแรกได้แก่ การที่รัฐบาลพยายามเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น และประการที่สองได้แก่ การที่รัฐบาลพยายามปกป้องและส่งเสริมผลประโยชน์ของผู้ที่เป็นพื้นเมืองอย่างแท้จริงของการเติบโตทางเศรษฐกิจ นั่นก็คือผู้ใช้แรงงานในท้องไร่ท้องนาและในโรงงาน ด้วยเชื่อว่า ความรุ่งเรืองที่แท้จริงและยั่งยืนของประเทศไทยท่ามกลางบรรยากาศของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่กำลังเกิดขึ้นนั้น จะต้องมาจากการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพของแรงงาน มิใช่จากการดึงดูดเงินลงทุนจากภายนอก หรือการแย่งตลาดต่างประเทศโดยการรักษาไว้ซึ่งแรงงานที่ถูกและไร้ฝีมือ

4. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อนำประเทศไทยไปสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นยุคที่เศรษฐกิจนำหน้าการเมืองอย่างแท้จริง แต่ในขณะเดียวกัน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาทางที่จะอนุรักษ์ไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ซึ่งเป็นรากเหง้าที่สำคัญยิ่งของสังคมไทย

จากภารกิจข้างต้น จะสังเกตเห็นได้ว่าแนวคิดด้านการต่างประเทศของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีส่วนที่คล้ายคลึงและมีความเชื่อมโยงกัน โดยอาจพิจารณาได้ว่ายุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นการนำแนวคิดในอดีตมาปรับใช้สู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของประเทศเพื่อนบ้าน ที่รัฐบาลไทยเป็นผู้ริเริ่มและมีบทบาทหลักในการขับเคลื่อน ACMECS โดยมุ่งหวังจะพัฒนาและสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้กับประเทศสมาชิกในภูมิภาคนั้น เสมือนเป็นการสานต่อเจตนารมณ์ของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ต้องการสร้างความเป็นปึกแผ่นทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและประเทศเพื่อนบ้านภายใต้นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ด้วยเหตุนี้ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จึงไม่ใช่แนวคิดที่เปลี่ยนไป หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของ

สาระสำคัญและยุทธศาสตร์ ซึ่งในที่นี้จะได้ศึกษาผ่านนโยบายต่อประเทศเพื่อนบ้านในกรอบ ACMECS ดังนี้

3.4.1 ความเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ

นโยบายต่างประเทศที่มีเป้าหมายแน่ชัดในการยกระดับไทย

โดยปรกติแล้ว ทิศทางของนโยบายต่างประเทศมักถูกกำหนดให้สอดคล้องกับแนวโน้มและสถานการณ์ที่สำคัญในระดับโลก ซึ่งมักมีความเปลี่ยนแปลงและเกิดความท้าทายใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา ตลอดระยะเวลากว่า 4 ทศวรรษ แห่งสงครามเย็น ประเทศต่างๆ ในโลกต่างถูกจำกัดให้ดำเนินนโยบายตามระบบขั้วอำนาจโลกระหว่างสหรัฐอเมริกา ผู้นำค่ายโลกเสรี และอดีตสหภาพโซเวียต ผู้นำค่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งในเวลานั้น ประเทศต่างๆ มีทางเลือก 3 แนวทางคือ 1. นโยบายฝักใฝ่โลกเสรี 2. นโยบายฝักใฝ่โลกคอมมิวนิสต์ และ 3. นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

สำหรับประเทศไทย ทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศในแต่ละยุคสมัยนับตั้งแต่สงครามเย็นเป็นต้นมานั้น ในบางช่วงก็มีความสมดุลในการรักษาสัมพันธ แต่ในบางช่วงก็กลับผูกพันกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นพิเศษจนขาดความสามารถที่จะกำหนดชะตากรรมของตนเองเป็นที่ปรากฏชัดเจนว่าในช่วงครึ่งแรกของยุคสงครามเย็น รัฐบาลไทย ซึ่งในเวลานั้นเป็นรัฐบาลทหารได้กำหนดทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศตามแนวทางแรก โดยได้มีความสนิทสนมกับสหรัฐอเมริกาและต่อต้านอุดมการณ์คอมมิวนิสต์อย่างแข็งขัน ต่อมาเมื่อสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงไป และรัฐบาลพลเรือนได้มีโอกาสเข้ามาบริหารประเทศต่อในช่วงสั้นๆ จึงได้มีความพยายามที่จะปรับทิศทางการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ อย่างเท่าเทียม และระมัดระวังไม่ให้เข้าไปใกล้ชิดกับค่ายใดค่ายหนึ่งมากเกินไป ซึ่งการปรับเปลี่ยนทิศทางของนโยบายต่างประเทศในช่วงนี้ถือเป็นการปูพื้นฐานให้กับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในสมัยต่อมา ที่มุ่งเจริญสัมพันธไมตรีกับทุกประเทศรวมถึงประเทศเพื่อนบ้านประเทศ และเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ประเทศไทยมีอิสระในการกำหนดทิศทางนโยบายต่างประเทศด้วยตนเองได้มากขึ้น ดังปรากฏในคำกล่าวของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในวาระต่างๆ ที่ว่า

“แม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศเล็กซึ่งจะต้องดำเนินนโยบายผู้ตามลมในบางครั้ง แต่ในขณะนี้ เรามีความเข้มแข็งมากขึ้น อีกทั้งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกนั้น ก็ได้เปิดโอกาสให้เราสามารถเปลี่ยนแปลงปรับปรุงแก้ไขนโยบายตามความเหมาะสมได้”¹⁶

¹⁶ ชาติชาย ชุณหะวัณ, พลเอก. ประเทศไทยในบรรยากาศระหว่างประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง. รัฐศาสตร์สาร 15 : 3 (กันยายน-ธันวาคม 2532), 2-10.

“ข้าพเจ้ามีสมมติฐานว่าประเทศไทยได้บรรลุนิติภาวะในทุกๆทาง เรากำลังเข้มแข็งมากขึ้น กำลังมีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น และกำลังมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น ยุคสมัยของการลู่ตามลมได้หมดสิ้นลงแล้ว สิ่งที่เราต้องทำก็คือการเป็นกลาสที่รอบรู้และเชี่ยวชาญ ผู้ซึ่งในขณะที่ต้องวิเคราะห์ดินฟ้าอากาศและประเมินพลังธรรมชาติต่าง ๆ ก็ยังรู้ว่าตนต้องการไปในทิศทางใด ต้องการทำอะไร และจะต้องทำอย่างไรเพื่อบรรลุเป้าประสงค์นั้น”¹⁷

ทั้งนี้ แนวทางข้างต้นได้นำไปสู่กรอบความร่วมมือระหว่างไทยและเพื่อนบ้านหลายโครงการที่ได้รับการสานต่อในสมัยรัฐบาลต่อมาด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในภาพรวม ก็ยังไม่สามารถกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีจุดยืนหรือเป้าหมายที่ชัดเจน เนื่องจากกรอบความร่วมมือจำนวนมากายที่เกิดขึ้น เป็นไปตามกระแสของเศรษฐกิจโลกและภูมิภาคที่มีประเทศไทยเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งเสียมากกว่า กระแสการรวมตัวทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาคดังกล่าวได้ดำเนินเรื่อยมาจนประสบกับช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ อันเป็นจุดผกผันที่ทำให้ความเป็นไปได้ในการกำหนดทิศทางประเทศในการเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจการเงินของภูมิภาคอินโดจีนต้องหยุดชะงักลงเป็นช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ความเปลี่ยนแปลงในทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศครั้งสำคัญเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่ถึงแม้จะเป็นการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไป แต่รัฐบาลก็มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการมุ่งให้ไทยอยู่ในเรดาร์สกกรีน (radar screen) ของโลก¹⁸ และหากสามารถทำอะไรได้ก็ทำเลย ดังปรากฏจากยุทธศาสตร์เชิงรุกที่รัฐบาลพยายามดำเนินการผ่านกรอบความร่วมมือในระดับต่างๆที่รัฐบาลเป็นฝ่ายริเริ่มเองก่อน ทั้งนี้ รวมถึง ACMECS ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านที่รัฐบาลไทยเป็นผู้มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อน ดังคำกล่าวของ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร สมัยแรก ที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือของประเทศไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ภายใต้ ACMECS

“Thailand’s forward engagement foreign policy is graduating Thailand from a recipient country into a donor country status...As we begin to be successful, our neighbors must not be left neglected. A fast-track economic cooperation strategy, by the

¹⁷ ชาดิชาย ชุนหะวัฒน์, พลเอก. ไทยกับโลกในทศวรรษ 1990. อาทิตย์ (มกราคม 2532): 30-32.

¹⁸ สุรเกียรติ์ เสถียรไทย. รองนายกรัฐมนตรี. ปาฐกถาพิเศษ “การบริหารจัดการการต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์” ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 29 กรกฎาคม 2548.

name of ACMECS, was initiated by Thailand. It offers development assistance to all these neighbors... on the basis of self-help and partnership.”¹⁹

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต นโยบายต่างประเทศของไทยต่อเพื่อนบ้านในปัจจุบันมีหลักการที่ค่อนข้างชัดเจน เป็นตัวของตัวเอง และสามารถตอบสนองได้ตรงตามความต้องการของรัฐบาลมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของความชัดเจนในการ

1. ใช้การทูตเชิงเศรษฐกิจ (economic diplomacy) เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินนโยบาย
2. กำหนดจุดยืนให้ไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาค
3. พยายามเปลี่ยนสถานะประเทศจากประเทศผู้รับเป็นประเทศผู้ให้
4. มุ่งสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างแท้จริง

3.4.2 ความเปลี่ยนแปลงในยุทธศาสตร์

วิธีการดำเนินการที่ริเริ่มโดยตรงจากรัฐบาล (top-down policy)

เป็นที่สังเกตได้อย่างชัดเจนถึงการขับเคลื่อน ACMECS ที่มีความคืบหน้าที่ชัดเจนและรวดเร็ว ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นผลโดยตรงจากการที่นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ริเริ่มและผลักดันแนวคิดสู่การปฏิบัติโดยตรงจากทำเนียบ (top-down policy) โดยให้มีการระดมทรัพยากรบุคคลจากทุกภาคส่วนทั้งจากภาครัฐและเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมภายใต้ ACMECS โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคเอกชน ซึ่งรัฐบาลภายใต้การนำของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้เปิดโอกาสและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับแผนงานต่างๆ ภายใต้ ACMECS ประกอบไปด้วย

- กระทรวงการคลัง (กรมศุลกากร, สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง)
- กระทรวงพาณิชย์ (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, กรมการค้าต่างประเทศ, กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ)
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, กรมพัฒนาที่ดิน, กรมวิชาการเกษตร, กรมปศุสัตว์, กรมส่งเสริมสหกรณ์)

¹⁹ Surakiart Sathirathai. Thailand: the Path Forward. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.asiasociety.org/speeches/sathirathai04ny.html> 2547.

- กระทรวงพลังงาน
- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- กระทรวงคมนาคม (สำนักงานปลัดกระทรวง, สำนักนโยบายและแผนการขนส่งและการจราจร, กรมการขนส่งทางอากาศ, กรมทางหลวง)
- กระทรวงการต่างประเทศ (กรมวิเทศสหการ)
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- กระทรวงมหาดไทย (สำนักตรวจคนเข้าเมือง)
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย

ทั้งนี้ หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆภายในประเทศให้ดำเนินไปตามแผนปฏิบัติการได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกระทรวงการต่างประเทศสำหรับการประสานกับประเทศสมาชิกและประเทศหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา (Development Partners) ต่างๆ โดยมีภาคเอกชนมีบทบาทร่วมสำคัญในการขับเคลื่อน

จากการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายข้างต้นทำให้ ACMECS มีพัฒนาการที่รวดเร็วแม้ว่าจะเป็นยุทธศาสตร์ที่เพิ่งเกิดขึ้น กล่าวคือ ACMECS ถือกำเนิดขึ้นจากการที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้หารือร่วมกับผู้นำของประเทศเพื่อนบ้านคือ ผู้นำกัมพูชา ลาว และพม่า เกี่ยวกับแนวคิดที่จะก่อตั้งความร่วมมือ เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2546 จากนั้น เพียงไม่กี่เดือนให้หลัง ยุทธศาสตร์ดังกล่าวก็ได้ขับเคลื่อนและมีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งเกิดการประชุมในระดับผู้นำของทั้งห้าประเทศร่วมกันในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2546 อันเป็นที่มาของปฏิญญาพุกาม ทั้งนี้ นับตั้งแต่ที่ได้มีการริเริ่มแนวคิดก่อตั้งความร่วมมือดังกล่าวเมื่อเดือนเมษายน 2546 จนถึงการออกปฏิญญาพุกามร่วมกันในเดือนพฤศจิกายนของปีเดียวกัน ได้มีการประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสและระดับรัฐมนตรีเกิดขึ้นถึง 9 ครั้ง และหลังจากนั้น จนถึงมกราคม พ.ศ.2548 ก็ได้มีการประชุมร่วมกันอีก 3 ครั้ง โดยครั้งล่าสุดนั้น จัดขึ้นในประเทศไทย ระหว่างวันที่ 1-2 พฤศจิกายน 2547 รวมจำนวนการประชุมที่เกิดขึ้นภายใต้การดำเนินงานของยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง ทั้งหมด 12 ครั้ง ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนไม่น้อย ในระยะเวลาเพียงไม่ถึง 1 ปีครึ่ง อนึ่ง ในการจัดการประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสสมัยพิเศษและการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศ ACMECS อย่างไม่เป็นทางการ (ACMECS Special SOM and Ministerial Retreat) ระหว่างวันที่ 1-2 พฤศจิกายน 2547 ที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพจัดขึ้นที่จังหวัดกระบี่นั้น ประเทศที่เข้าร่วมการประชุมมิได้มีแต่เฉพาะประเทศสมาชิกเพียงห้าประเทศเท่านั้น หากแต่ยังมีผู้แทนจากประเทศหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา

เข้าร่วมการประชุมด้วย ได้แก่ ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส เยอรมนี ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ รวมทั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย²⁰

กล่าวโดยสรุป เมื่อพิจารณาจากถ้อยแถลงนโยบายด้านการต่างประเทศของรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณฯ ยังคงมองเห็นได้ถึงความต่อเนื่องในการที่รัฐบาลรักษาความสมดุลในความสัมพันธ์กับทุกฝ่าย ตลอดจนการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้กรอบแห่งสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศซึ่งไทยเป็นสมาชิก ในขณะเดียวกัน ถ้อยแถลงดังกล่าวก็ได้ระบุถึงการดำเนินนโยบายเชิงรุกที่จะใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ นำ และการให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านโดยเร่งด่วน ซึ่งเหล่านี้นับเป็นเป้าประสงค์ด้านการต่างประเทศที่มีความชัดเจนและแตกต่างจากนโยบายในสมัยรัฐบาลต่างๆ ก่อนหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาในแง่การนำแนวนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติดังจะเห็นได้จากกรณีของ ACMECS ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงสาระและยุทธศาสตร์ของนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้านภายใต้รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร

²⁰ “สรุปผลการประชุมรัฐมนตรี ACMECS อย่างไม่เป็นทางการ.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.mfa.go.th/web/1802.php?m=1532.php> 2547.